

УДК 657.633:631.15

К.П. Мельник, к.е.н.

Академія рекреаційних технологій і права

ДОКУМЕНТАЛЬНІ ПРИЙОМИ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Проведено детальне дослідження практики оперативного контролю щодо необхідності та потреби застосуванні при його здійсненні документальних прийомів. Підкреслено важливість оперативної контрольної інформації в процесі прийняття управлінських рішень по коригуванню негативних явищ в процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Спираючись на склад і характеристику об'єктів оперативного контролю, а також на необхідність постійного нагляду (спостереження) за операціями і процесами з ними, розкрито економічний зміст контрольної інформації, що пропонується відображати у запропонованих формах внутрішніх оперативних звітах. Розроблені форми є одночасно інформаційним джерелом для прийняття оперативних управлінських рішень по виправленню відхилень виробничого процесу та основою для ефективного застосування документальних прийомів оперативного контролю.

Ключові слова: оперативний контроль, оперативне управління, інформація, об'єкт контролю, документальні прийоми, внутрішня звітність, управлінське рішення.

K.P. Melnyk

METHODS DOCUMENTED OPERATIONAL CONTROL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

A detailed study of the practice on the need for operational control and application requirements when implementing its documentary techniques. Emphasized the importance of operational control information in decision-making on adjustment of negative phenomena in the production of agricultural products. Based on a detailed analysis of the information needs of managers different levels of advanced economies field and also taking into account scientific findings revealed that not all business operations, processes and phenomena are objects of operational control. Therefore singled out and described a list of objects that primarily require supervision and constant monitoring management. Based on the structure and characteristics of objects of operational control, and the need for constant supervision (supervision) for transactions and processes them, reveals the economic content of the control of the information display is offered in the proposed form of internal operational reports. The form is both a source of information for making operational management decisions to correct deviations production process and the basis for the effective use of documentary techniques operational control. Detailed methods of use classical documentary techniques, taking into account the characteristics and role in enhancing operational control effective management. The proposed concrete ways of improving the methodology and information support of operational control in agricultural enterprises.

It is proposed to use a combination of techniques factual and documentary control provides for the use of operational control subjects actual data are recorded and presented in the media, which are formed on-line: just (on request) or at the end of the working day (shift). Combining techniques of documentary and actual control contributes to: 1) save time because they do not require constant presence controller controlled process of transformation of the object; 2) coordination of units in case of need for urgent examination of the actual control object; 3) a comparison of individual subjects of control and fair assessment of the quality and reliability of the control information.

Keywords: operational control, operational management, information, object control, documentary techniques, internal reporting, management decision.

К.П. Мельник

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ПРИЕМЫ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЯ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Проведено детальное исследование практики оперативного контроля о необходимости и потребности применении при его осуществлении документальных приемов. Подчеркнута важность оперативной контрольной информации в процессе принятия управленческих решений по корректировке негативных явлений в процессе производства сельскохозяйственной продукции. Разработанные формы является одновременно информационным источником для принятия оперативных управленческих решений по исправлению отклонений производственного процесса и основой для эффективного применения документальных приемов оперативного контроля.

Ключевые слова: оперативный контроль, оперативное управление, информация, объект контроля, документальные приемы, внутренняя отчетность, управленческое решение.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Висока ефективність оперативного контролю в сільськогосподарських підприємствах потребує достатнього і комплексного методичного забезпечення, що передбачає якомога ширше застосування його документальних прийомів. Важливість своєчасного та достовірного відображення контрольної інформації складно переоцінити в динамічних ринкових умовах. Тому значення оперативного контролю як засобу забезпечення реальності та надійності даних внутрішньої документації з огляду на особливості галузі й специфіку виробництва сільськогосподарської продукції постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми практики оперативного

контролю досліджувались та висвітлені в багатьох працях вчених. Зокрема, серед них: Б.І.Валуєв, Н.Г. Виговська, В.М. Жук, М.Я.Дем'яненко, В.А.Дерій, І.К. Дрозд, Є.В. Калюга, Г.Г.Кірейцев, В.Г. Лінник, Ю.Я. Литвин, Л.В. Нападовська, О.А.Петрик, Л.В. Сотнікова, В.О.Шевчук та інші. Науковці звертали увагу на уточнення організаційних засад оперативного контролю, займалися комплексною розробкою його інформаційного забезпечення.

Цілі статті. Але, питання ґрунтового дослідження методики здійснення оперативного контролю та відображення його результатів відповідно до потреб управління не набуло достатнього поширення серед наукових кіл. Тому вважаємо за доцільне дослідити практику застосування документальних прийомів оперативного контролю та у взаємозв'язку з відображенням його результатів у формах внутрішньої оперативної звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Комплексне дослідження практики здійснення оперативного контролю в сільськогосподарських підприємства в значній мірі ґрунтується на результатах проведених анкетувань та опитування керівників, головних спеціалістів та фахівців ключових господарств. На основі отриманих попередньо даних встановлено, що в розрізі видів сільськогосподарського виробництва часто застосовуються індивідуальні способи перевірки фактичного стану виконання господарських операцій і дотримання працівниками своїх обов'язків.

Відсутність комплексних науково обґрунтованих методик оперативного контролю показала, що систематично і коректно не використовують ні прийоми фактичного, а ні документального контролю. Тому не мають практичного застосування контрольний запуск сировини і матеріалів у виробництво, отримання усних та письмових пояснень, довідок і відповідей на раніше розроблені анкети, експертна оцінка, зустрічна перевірка, взаємна перевірка, контрольне порівняння; відновлення натурально-вартісного обліку; логічне дослідження операцій, що унеможливило якісне та ефективне проведення оперативного контролю за визначеними господарськими об'єктами та операціями. Крім того, встановлено не всі підконтрольні об'єкти та процеси задокументовані належним чином або відображені у внутрішній звітності з метою забезпечення управління своєчасною та достовірною інформацією

про їх фактичний (реальний) стан на конкретний момент. Через відсутність інформаційної основи для контролю, тобто необхідних документів для перевірки знижується можливість широкого використання прийомів документального контролю.

Для вирішення наявних проблем використання документальних прийомів оперативного контролю в сільськогосподарських підприємствах необхідно врахувати специфіку й особливості виробництва сільськогосподарської продукції, а також результати, отримані у процесі дослідження практики його здійснення. Варто взяти до уваги, що мета вдосконалення документального забезпечення оперативного контролю полягає у налаштуванні об'єктивного і вчасного інформування учасників контрольного процесу про фактичний стан підконтрольних об'єктів, оскільки деяка інформація, а саме якісні характеристики певних явищ в первинних документах не наводяться [1, с. 8].

Розробка форм внутрішньої оперативної звітності в сільськогосподарських підприємствах передбачає детальне висвітлення змісту економічної інформації, що у ній акумулюється та є важливою для оперативного управління і контролю. При дослідженні практики діяльності підприємств галузі було визначено перелік об'єктів оперативного контролю та було доведено наявність високої потреби керівництва у своєчасній та якісній інформації про їх фактичний стан, правильність збереження і раціональність використання. Встановлено, що інформація про об'єкти оперативного контролю повинна бути зафіксовано документально, представлена у формі внутрішніх оперативних звітів, зведень та (або) повідомлена і подана на розгляд органам управління у визначений термін.

В умовах сільського господарства інформація формується під впливом специфіки виробництва сільськогосподарської продукції, особливостей технологічних процесів та складності виробничої структури. Оперативний контроль ґрунтується на використанні різнобічної інформації, яку потребує управлінський персонал для прийняття вчасних та виважених управлінських рішень. На цьому ж акцентує Ю.Я Литвин, який пише, що управління сільськогосподарським виробництвом базується на переробці величезної кількості різної інформації – галузевої економічної, агробіологічної, зоотехнічної, інженерно-технічної, виробничої та адміністративної [2, с. 7]. С.І. Шкарабан підкреслює, що

управління підприємством ґрунтується не на інформації про окремі факти, а на системі інформації, яка становить сукупність економічної, науково-технічної, технологічної, суспільно-політичної, ідеологічної тощо [3, с. 30].

Спираючись на склад і характеристику об'єктів оперативного контролю, а також на необхідність постійного нагляду (спостереження) за операціями і процесами з ними, розкриємо економічний зміст контрольної інформації, що пропонуємо відображати у запропонованих формах внутрішніх оперативних звітах. Розроблені форми є одночасно інформаційним джерелом для прийняття оперативних управлінських рішень по коригуванні негативних явищ виробничого процесу та основою для ефективного застосування документальних прийомів оперативного контролю (таблиця 1).

Таблиця 1

Об'єкти та документальні прийоми оперативного контролю сільськогосподарських підприємств

Об'єкт оперативного контролю	Підконтрольний процес, операція	Документальний прийом оперативного контролю
ТВАРИНИЦТВО		
Молоко	Надій (оприбуткування)	Арифметична перевірка, аналітична перевірка, логічна перевірка
Приплід	Народження (оприбуткування)	Арифметична перевірка, логічна перевірка
Основне стадо продуктивної худоби	Ріст, розвиток і фактична наявність молодняка та ВРХ	Логічна перевірка
Медичні ветеринарні препарати	Використання (списання)	Контрольні зіставлення звітних та облікових даних із нормативами
РОСЛИНИЦТВО		
Добрива та засоби захисту рослин	Наявність та використання	Контрольні порівняння звітних та облікових даних із встановленими нормативами
Зерно і зернові культури	Намолот (оприбуткування), перевезення, зберігання	Контрольні зіставлення звітних та облікових даних із нормативами
Корми та насіння	Дотримання технічних і технологічних норм заготівлі, витрачання; зберігання, сушіння	Формальна перевірка, зіставлення звітних та облікових даних із встановленими нормативами, перевірка арифметичних розрахунків
Посівні площі	Фактична наявність (га) і якісні характеристики (ріст, колір)	Арифметична перевірка, аналітична перевірка, логічна перевірка
ДОПОМІЖНЕ ВИРОБНИЦТВО		

Паливо і пально – мастильні матеріали	Оприбуткування, списання, зберігання	Контрольні зіставлення звітних та облікових даних із нормативами
Ремонти техніки	Використання, ремонт, списання	Контрольні порівняння звітних та облікових даних із встановленими нормативами
СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНА СФЕРА		
Соціальні заходи	Організація, проведенні, контроль результатів	Логічна перевірка, аналітична перевірка
Екологічні роботи	Організація, проведенні, контроль результатів	Логічна перевірка, аналітична перевірка
ІНШЕ (ЗА ВИДАМИ ВИРОБНИЦТВ)		
Заробітна плата працівникам виробництва (водіям, трактористам, дояркам, доглядачам)	Нарахування	Перевірка відповідності відображених в документах операцій із встановленими правилами, зіставлення звітних та облікових даних із нормативами, перевірка арифметичних розрахунків

Розроблені форми внутрішньої оперативної звітності в відповідно до запропонованих вище об'єктів оперативного контролю:

1. Оперативне зведення про фактичні обсяги і якість молока, що оприбутковується та реалізується.

2. Оперативне повідомлення про фактичну кількість новонародженої, загиблої і оприбуткованої худоби.

3. Оперативно - аналітична відомість контролю росту і розвитку основного стада продуктивної худоби.

4. Оперативне зведення про використання окремих медичних препаратів та ветеринарних товарів.

5. Відомість оперативного контролю з внесення добрив та засобів захисту рослин.

6. Оперативне повідомлення про стан погодних, кліматичних та інших умов.

7. Первинна відомість про фактичний обсяг намолоту, його якість (приблизну) і час роботи комбайна.

8. Зведена відомість про фактичний обсяг намолоту, його якість (приблизну) і час роботи комбайна.

9. Оперативний звіт про фактичні обсяги заготівлі кормів та насіння, зміну їх обсягу та якості в процесі сушіння, очистки та зберігання.

10. Відомість оперативного контролю за фактичною наявністю і якісними характеристиками посівних площ.

11. Оперативний звіт про фактичні залишки і обсяги використання палива і паливо – мастильних матеріалів.

12. Оперативне повідомлення про виявлені поломки та дефекти техніки.

13. Оперативна відомість контролю соціально-культурних заходів.

14. Оперативна відомість контролю проведення робіт з покращення екологічної ситуації.

Запропоновані форми внутрішньої оперативної звітності сприятимуть раціональній організації оперативного управління; зростанню ефективності оперативного контролю та підвищенню якості та своєчасності прийняття управлінських рішень в сільськогосподарських підприємствах. Внутрішня оперативна звітність як джерело достовірної та своєчасної інформації дозволить забезпечити всезростаючі інформаційні потреби управлінців, контролерів, керівників виробничих підрозділів та особливо вищого керівництва, що суттєво підвищують її роль і значення в управлінні сільськогосподарською діяльністю.

Висновки. Отже, на основі дослідження практики методики проведення оперативного контролю в сільськогосподарських підприємствах встановлено, що в повній мірі сільськогосподарські підприємства не використовують ні прийоми фактичного, а ні документального контролю. Комбіноване застосування прийомів фактичного і документального контролю передбачає можливість використання суб'єктами оперативного контролю фактичних даних, які зафіксовані і представлені у носіях інформації, що сформовані в оперативному режимі: щойно (на вимогу) або наприкінці робочого дня (зміни). Комбінування прийомів документального і фактичного контролю сприяє: 1) економії часу, оскільки не вимагає постійної присутності контролера за процесом трансформації підконтрольного об'єкта; 2) координуванню роботи підрозділів у випадку необхідності проведення термінового фактичного обстеження об'єкта контролю; 3) порівнянню показників роботи окремих суб'єктів контролю і справедливій оцінці якості та достовірності контрольної інформації.

Список використаних джерел:

1. Ластовецький В.О. Виробничо-комерційний облік і внутрішньогосподарська управлінська звітність за центрами витрат і відповідальності / В.О. Ластовецький – Чернівці: Місто, 2003. – 156с.

2. Литвин Ю.Я. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві: Навч. посібник / Ю.Я. Литвин – К.: Вища шк., 1993. – 301с.: іл.

3. Шкарабан С.И. Основы оперативного экономического анализа // С.И. Шкарабан. Монография. «Вища школа», 1988р. – 135с.

4. Шпиг А.А. Ревизия и контроль в торговле / А.А. Шпиг – М.: Экономика, 1982. – 232с.

5. Штейнман М.Я. Внутрихозяйственный контроль в сельскохозяйственных предприятиях / М.Я. Штейнман - М.: «Финансы и статистика», 1983. – 160 с.